

Det högre bidraget till studerande från introduktionsprogram – En uppföljning av de första två åren

CSN, Rapport 2020:8

Centrala studiestödsnämnden (CSN) 2020

Producent CSN, Kunskap om studiestödet
851 82 Sundsvall
060- 18 60 00

Kontaktpersoner Johnny Svanström
060- 14 63 87
Johnny.Svanstrom@csn.se

Peter Engberg
060- 18 62 69
Peter.Engberg@csn.se

Innehåll

Sammanfattning	4
1. Inledning.....	6
1.1. Uppdraget.....	6
1.2. Avgränsningar.....	6
1.3. Genomförande.....	6
1.4. Rapportens upplägg	7
2. Om introduktionsprogram och det högre bidraget.....	8
2.1. Det högre bidraget inom studiemedel	8
2.2. Om introduktionsprogram	8
2.3. Det högre bidraget för studerande från introduktionsprogrammet	9
2.4. Den nya gymnasielagen	10
3. Vilka studerar med det högre bidraget?	11
3.1. Studiehjälp och övergången till studiemedel.....	11
3.2. Kraftig ökning av antalet studerande med högre bidraget hösten 2019.....	13
3.3. Ålder, skolform och utbildningsnivå	15
3.4. Studerande med lån stannar längre i studier	20
4. Finns det en rekryterande effekt?.....	23
4.1. Enkät till de studerande	23
4.2. Andra faktorer än studiemedel avgörande för fortsatta studier	23
4.3. Rekryteringseffekten av det högre bidraget	26
4.4. Studierna går bra för studerande med det högre bidraget.....	27
5. Slutsatser	29
5.1. Studerandegruppen har förändrats över tid	29
5.2. Mycket tyder på begränsad rekryterande effekt för det högre bidraget.....	29
5.3. Den högre bidragsnivån kan fylla fler syften än att vara rekryterande	30
Bilaga 1 Enkätundersökning.....	32
Bilaga 2 Enkäten	36

Sammanfattning

Högre bidrag till studerande från introduktionsprogram

Som en följd av det stora antalet barn och ungdomar som sökte asyl i Sverige under 2015 ökade antalet elever som studerar på ett introduktionsprogram i gymnasieskolan. En slutförd gymnasieutbildning är en framgångsfaktor för att etablera sig på arbetsmarknaden. Regeringen ansåg därför att det fanns ett behov av att skapa ytterligare möjligheter för att uppmuntra studerande från introduktionsprogram att direkt fortsätta sina studier inom vuxenutbildningen eller folkhögskola för att fullfölja den gymnasiala utbildningen. Sedan den 1 juli 2018 kan studerande som har läst vid ett introduktionsprogram få ett högre bidrag än det generella bidraget under sina studier med studiemedel.

Centrala studiestödsnämnden (CSN) har genom myndighetens regleringsbrev för 2020 ett uppdrag att följa upp satsningen på den högre bidragsnivån till vissa studerande som har läst på introduktionsprogram. Uppföljningen ska särskilt fokusera på om det högre bidraget har en rekryterande effekt för fortsatta studier. Denna rapport är en redovisning av detta uppdrag.

Stor ökning av antalet studerande som får högre bidrag

Både antalet och andelen som direkt fortsätter sina studier med studiemedel har ökat sedan möjligheten att få det högre bidraget infördes. Det första halvåret fick 3 200 studerande från introduktionsprogram det högre bidraget utbetalt. Ett år senare hade siffran ökat till 6 700 studerande. Studerande från introduktionsprogram med högre bidrag är till 80 procent män och merparten är 20 eller 21 år.

Det är inte nödvändigtvis det högre bidraget som motiverar och ökar andelen studerande som fortsätter sina studier utan uppehåll. Samtidigt som det högre bidraget infördes tillkom en ny gymnasielag¹. Den medför att det tillkommit en stor studerandegrupp där många motiverats till studier av möjligheten att få förlängt uppehållstillstånd. Enligt enkätsvar till CSN hade de allra flesta studerande på introduktionsprogrammet valt att fortsätta sina studier även utan studiemedel. Enkätsvaren ger vid handen att uppehållstillståndet, snarare än det högre bidraget, varit starkt rekryterande till studier för denna grupp.

Benägenheten att låna ökar

Efter ett år med det högre bidraget ökade lånebenägenheten kraftigt. Det är männen som står för ökningen. Bland dem ökar lånebenägenheten från 32 procent till 60 procent. Kvinnornas lånebenägenhet ligger kvar på 18 procent. För studerande från introduktionsprogram med det högre bidraget är studielånet sannolikt en betydelsefull

¹ 16 f § lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige, tillfälliga lagen.

försörjningskälla. Trots att lånedelen är låg jämfört med studerande som har det generella bidraget kan många av de studerande från introduktionsprogram inte avstå från att låna. Studerande med lån är också kvar längre i studier.

Även om de flesta på introduktionsprogram i gymnasieskolan hade studerat vidare även utan det högre bidraget kan den högre bidragsnivån på sikt fylla andra syften än att vara rekryterande till fortsatta studier. Många som studerar med den högre bidragsnivån har studerat med extra tillägg vilket indikerar att de befinner sig i ett mycket utsatt ekonomiskt läge. Det högre bidraget innebär att många i gruppen som valt att ta studielån kommer ha en lägre studieskuld den dagen studierna avslutas. Detta minskar risken för att de i framtiden kommer få problem med återbetalning av studielånet. Det högre bidraget bör också ha effekten att färre tar studielån under sin studietid.

1. Inledning

1.1. Uppdraget

I regleringsbrevet för 2020 har CSN fått i uppdrag att följa upp satsningen på den högre bidragsnivån till vissa studerande som har läst på introduktionsprogram. Uppföljningen ska särskilt fokusera på om det högre bidraget har haft en rekryterande effekt för fortsatta studier. Uppdraget redovisas i denna rapport.

1.2. Avgränsningar

Uppföljningen är en totalundersökning och avser samtliga registrerade studerande som har fått det högre bidraget inom studiemedel för att de tidigare har läst på ett introduktionsprogram. I avsnittet med registerstatistik redovisas samtliga halvår som det högre bidraget har lämnats till dessa studerande. Till denna rapport har det dock inte varit möjligt att invänta statistiken för att det första halvåret 2020 ska bli helt komplett. Det innebär att statistiken för första halvåret 2020 inte är fullständigt jämförbar med övriga halvår, men bedöms ändå vara tillräckligt klar för att tillföra information och ingår därför i rapporten.

1.3. Genomförande

Uppdraget har genomförts genom att vi har tagit fram uppgifter om studerande från introduktionsprogrammet som får studiemedel med det högre bidraget, samt utbetalda belopp. Vi har också skickat ut en enkät till studerande från introduktionsprogrammet som studerade med det högre bidraget under vårterminen 2020.

Statistiken kommer ifrån CSN:s egna register. Statistiken fördelas efter ett flertal variabler, bland annat kön och medborgarskap. Med kön avses det juridiska könet vid tillfället då uppgifterna togs fram. Med medborgarskap avses det medborgarskap som gällde vid ansökanstillfället.

Vårterminen 2020 har vi gjort en totalundersökning och skickat ut en enkät till samtliga studerande från introduktionsprogram som var 20 år² som fick det högre bidraget inom studiemedel. Syftet med enkäten var främst att bedöma om det högre bidraget har haft en rekryterande effekt till fortsatta studier.

Populationen söktes ut i början av februari 2020, det vill säga under pågående halvår. Det innebär att uppgifterna för halvåret inte var fullständiga. Svaren bör trots det utgöra ett tillräckligt underlag för slutsatser. Undersökningen genomfördes mellan den 3 februari och den 21 februari 2020. Enkäten skickades med e-post till dem som registrerat en e-postadress hos CSN vilket var 94 procent av de studerande. Frågorna i

² De flesta var 20 år när de fick enkäten men vissa kan nyss ha fyllt 21 år. Samtliga kommer att vara 21 år vid årets slut.

enkäten var dels utformade för att kunna bedöma det högre bidragets rekryterande effekt och dels för att kunna bedöma andra faktorer rekryterande effekt.

Då många studerande inom urvalet hade utländskt medborgarskap, skickades enkäten ut med möjlighet att svara på flera språk. De språk som erbjöds var svenska, engelska, arabiska, tigrinja och dari. Undersökningen skickades ut till 3 389 studerande och besvarades helt eller delvis av 1 741 personer, vilket innebär att 51 procent av dem som fick enkäten svarade.

1.4. Rapportens upplägg

I kapitel 2 beskrivs den högre bidragsnivån inom studiemedel, regelverket samt bakgrunden till satsningen på den högre bidragsnivån för studerande från introduktionsprogram.

I kapitel 3 beskrivs utvecklingen av studerande vid introduktionsprogrammet, främst över antalet studerande med det högre bidraget. I kapitlet redovisas även annan statistik som är relevant för jämförelser. Underlaget utgörs av registerstatistik.

Resultaten av den genomförda enkätundersökningen presenteras i kapitel 4. Fokus i detta kapitel ligger på om det högre bidraget har haft en rekryterande effekt.

I det avslutande kapitlet sammanfattas och diskuteras rapportens resultat.

2. Om introduktionsprogram och det högre bidraget

2.1. Det högre bidraget inom studiemedel

Studiemedel består av bidrag och lån. Den studerande väljer om hen vill ha studiemedel enbart i form av bidrag, eller både bidrag och lån. Bidrag kan lämnas i form av generellt bidrag eller med den högre bidragsnivån.

Det högre bidraget är framförallt avsett för studerande som annars inte hade valt att börja studera men som är i behov av utbildning, till exempel studerande som saknar fullständiga gymnasiebetyg.

Den som studerar på heltid kan från och med den 1 januari 2020 få studiemedel med 2 715 kronor per vecka. Det högre bidragsbeloppet motsvarar 1 821 kronor. Det högre bidraget utgör 67 procent av totalbeloppet och det generella bidraget utgör 30 procent av totalbeloppet.

2.2. Om introduktionsprogram

Introduktionsprogrammen ska ge obehöriga elever möjlighet att komma in på ett nationellt program i gymnasieskolan, eller leda till att de kan få ett arbete.³ I rapporten kommer vissa delar att presenteras fördelade på typ av introduktionsprogram.

Det finns idag fyra olika introduktionsprogram och de skiljer sig åt i hur de är utformade. *Språkintröduktion* är det introduktionsprogram som de allra flesta läste innan de beviljades studiemedel med det högre bidraget. Utbildningen har fokus på svenska språket för att eleven ska kunna gå vidare till något annat program i gymnasieskolan, eller till annan utbildning. *Yrkesintröduktion* vänder sig till elever som saknar godkända betyg för behörighet till ett yrkesprogram. *Individuellt alternativ* utformas för varje enskild elev och vänder sig i första hand till ungdomar som inte är behöriga till ett yrkesprogram och som har stora kunskapsbrister och svag motivation, eller till ungdomar som vill ha en mer allmänt inriktad utbildning som förbereder dem för annan utbildning. *Programinriktat val* syftar till att elever ska få en utbildning som är inriktad mot ett visst nationellt program och ska så snart som möjligt kunna antas till det nationella programmet. Det nationella program som utbildningen är inriktad mot kan vara ett yrkesprogram eller ett högskoleförberedande program. Den 1 juli 2019 ersatte programinriktat val de tidigare introduktionsprogrammen *preparandutbildning* och *programinriktat individuellt val*. Preparandutbildningens syfte var att elever som fullföljt årkurs 9 i grundskolan, utan att ha uppnått behörighet till ett visst nationellt program, skulle uppnå sådan behörighet. Syftet med det programinriktade individuella

³ Skolverket (2020) Introduktionsprogram
<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/introduktionsprogram> (2020-04-22)

valet var att elever som inte var behöriga skulle bli behöriga till ett visst yrkesprogram. Avsikten var att eleverna så snart som möjligt skulle kunna antas till det programmet. I rapporten redovisas de som läst preparandutbildning och programinriktat individuellt val som programinriktat val.

2.3. Det högre bidraget för studerande från introduktionsprogrammet

Introduktionsprogrammen är det gymnasieprogram som växt snabbast av gymnasieskolans program de senaste åren, men det är förhållandevis få elever inom programmen som uppnår en slutförd gymnasieutbildning inom fem år. En slutförd gymnasieutbildning är en framgångsfaktor för att etablera sig på arbetsmarknaden. Regeringen ansåg därför att det fanns ett behov av att skapa ytterligare möjligheter för att uppmuntra studerande från introduktionsprogram att direkt fortsätta sina studier för att fullfölja den gymnasiala utbildningen.⁴ Sedan den 1 juli 2018 kan studerande som har läst vid ett introduktionsprogram därför få studiemedlens högre bidrag.

En studerande behöver inte ansöka särskilt om det högre bidraget. Bidraget lämnas inom ramen för anvisade medel och normalt i den ordning som ansökningarna om studiemedel kommer in till CSN. När CSN prövar ansökan prövar vi samtidigt om den studerande har rätt till det högre bidragsbeloppet.⁵ Den högre bidragsnivån kan lämnas till studerande i åldern 20–24 år som har studerat oavbrutet på ett introduktionsprogram i gymnasieskolan och som därefter, utan uppehåll, fortsätter studera på ett introduktionsprogram i gymnasieskolan eller påbörjar studier på grundläggande eller gymnasienivå inom kommunal vuxenutbildning (komvux) eller motsvarande utbildning i folkhögskola. Studierna anses ha bedrivits utan uppehåll när uppehållet mellan studierna är kortare än fyra månader. Om det finns särskilda skäl kan dock längre uppehåll godtas, exempelvis om uppehållet i studierna beror på en omständighet som den studerande inte själv kunnat råda över.

⁴ Prop. 2017/18:1 Budgetproposition för 2018. Utgiftsområde 15 Studiestöd.

⁵ Vi har uppmärksammat en brist i vårt handläggningssystem som eventuellt har drabbat ett mindre antal studerande. Bristen innebär att det kan finnas studerande som skulle ha kunnat komma ifråga för det högre bidraget, men som inte har fått det prövat. Detta kommer att åtgärdas.

2.4. Den nya gymnasielagen

När vi studerar det högre bidragets rekryterande effekt bör det beaktas att även den nya gymnasielagen kan ha påverkan på rekryteringen, då fortsatta studier är ett krav för att kunna få ett förlängt uppehållstillstånd.

Den 1 juli 2018 infördes en möjlighet för vissa ensamkommande unga, som fått eller annars skulle få ett beslut om utvisning när hen var 18 år eller äldre, att kunna beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd i Sverige för studier på gymnasial nivå.⁶ För att kunna komma ifråga för uppehållstillståndet behövde ungdomen bland annat ha ansökt om asyl senast den 24 november 2015, studera eller ha för avsikt att studera inom vissa specifika skolformer och ansöka om detta nya uppehållstillstånd senast den 30 september 2018. Den som uppfyllde villkoren för uppehållstillståndet fick ett tidsbegränsat uppehållstillstånd under 13 månader. När giltighetstiden för uppehållstillståndet löpte ut kunde den som studerade vid ett introduktionsprogram få ett förlängt uppehållstillstånd i ytterligare 13 månader.⁷ Därefter behöver hen gå vidare till studier vid en annan utbildning för att få ett nytt uppehållstillstånd för studier.⁸

Ett uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen och en ansökan om ett förlängt uppehållstillstånd kan berättiga en utländsk medborgare svenskt studiemedel⁹ om hen samtidigt uppfyller övriga villkor för studiemedel. En studerande som har ett uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen kan ha studiemedel med det högre bidraget om hen tidigare har läst på ett introduktionsprogram i gymnasieskolan.

Den nya gymnasielagen trädde i kraft samtidigt som möjligheten till högre bidrag inom studiemedel infördes för studerande som läst på introduktionsprogram. Detta medför svårigheter att skilja på effekterna av det högre bidraget från effekterna av gymnasielagen.

Under 2018 och 2019 var det knappt 7 400 personer som fick uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen. Nästan alla var män och en stor majoritet var medborgare i Afghanistan.¹⁰ Många av dem är nu 20 år eller äldre.

⁶ 16 f § lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige (tillfälliga lagen). 16 f § i tillfälliga lagen benämns nya gymnasielagen.

⁷ 16 h § tillfälliga lagen.

⁸ 16 a och 16 d §§ och samma lag.

⁹ 3 kap. 4 och 4 a §§ studiestödslagen (1999:1395)

¹⁰ Migrationsverket (2019) Årsredovisning 2018. DNR: 1.3.2-2019-5053 och Migrationsverket (2020) Årsredovisning 2019. DNR: 1.3.2-2020-3808

3. Vilka studerar med det högre bidraget?

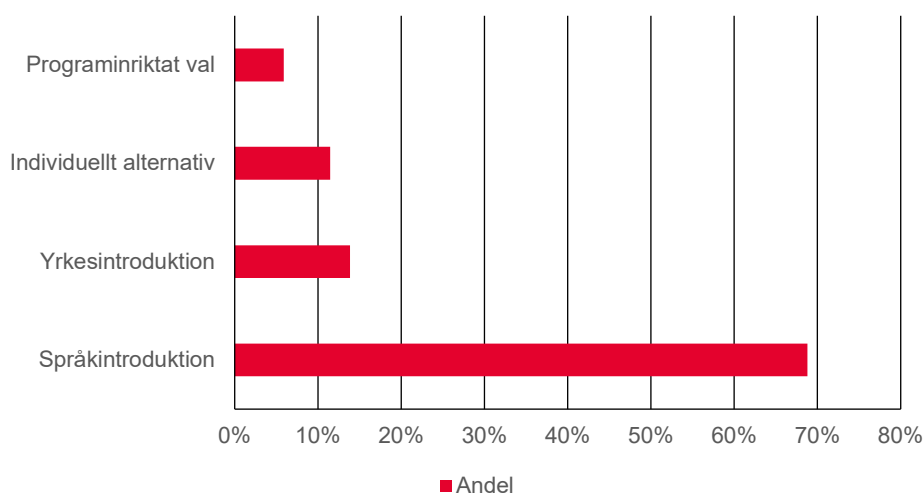
I detta kapitel beskrivs utvecklingen av studerande vid introduktionsprogrammet främst utifrån antalet studerande med det högre bidraget. I kapitlet redovisas även annan statistik som är relevant för jämförelser. Underlaget utgörs av registerstatistik.

I kapitlets tabell- och diagramrubriker har 'Introduktionsprogram' i vissa fall förkortats till 'IPGM'. I de flesta tabeller och diagram redovisas statistiken per halvår, där namnsättningen förkortats. Exempelvis benämns andra halvåret 2018 som '2018 h2'. I texten används ofta beskrivningen 'studerande från introduktionsprogram med högre bidraget'. Det kan dels innebära att den studerande tidigare läst på introduktionsprogram och sedan fortsatt sina studier inom vuxenutbildningen eller vid en folkhögskola. Det kan även innebära att den studerande fortfarande läser på ett introduktionsprogram i gymnasieskolan.

3.1. Studiehjälp och övergången till studiemedel

Bland de studerande från introduktionsprogram som har fått studiemedel med det högre bidraget har nästan alla tidigare fått studiestöd i form av studiehjälp. Studiehjälpens studiebidrag uppgår till 1 250 kronor per månad och kan lämnas till ungdomar i åldern 16-20 år som studerar på gymnasial nivå, exempelvis vid gymnasieskola, folkhögskola eller vid komvux. Åldersgränserna inom studiestödet innebär att de som fortsätter att studera övergår från studiehjälp till studiemedel under det andra kalenderhalvåret det år den studerande fyller 20 år.

Diagram 1 Typ av introduktionsprogram, före studier med högre bidraget
Andel i procent¹

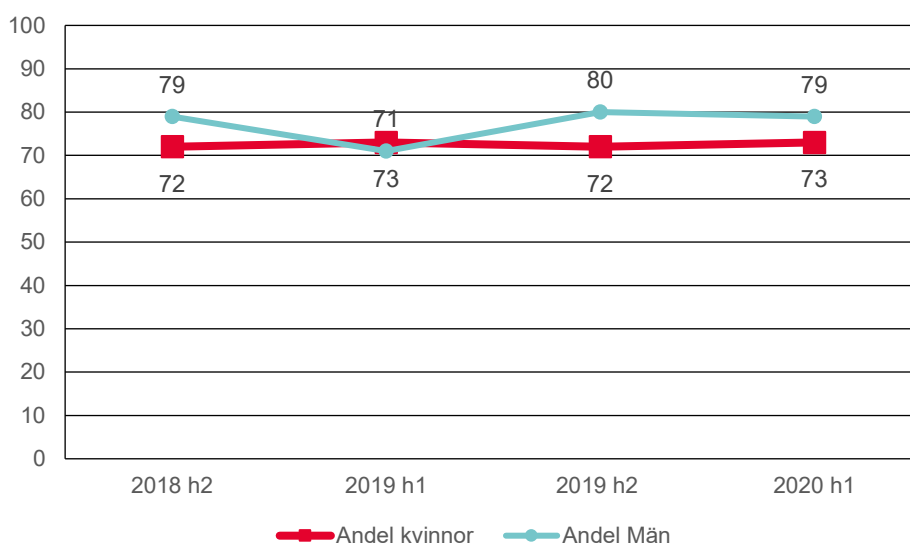
¹ Den 1 juli 2019 ersatte programriktat val introduktionsprogrammen preparandutbildning och programriktat individuellt val.

Under studietiden med studiehjälp finns möjligheter för vissa elever att få ett utökat bidrag i form av extra tillägg. Extra tillägg är ett bidrag som den som studerar på gymnasiet kan få om familjen har låga inkomster.¹¹ Det extra tillägget inom studiehjälpen syftar till att ungdomar från inkomstsvaga hushåll ska kunna bedriva gymnasiestudier.

Extra tillägg har på senare år i allt högre utsträckning beviljats till barn i nyanlända familjer, andra generationens invandrare eller till ensamkommande barn. Utländska medborgare i allmänhet, och flyktingar i synnerhet, är överrepresenterade bland dem som får extra tillägg. Av de flyktingar som studerar med studiehjälp får en majoritet även extra tillägg.¹²

Många av de som studerar på introduktionsprogram med det högre bidraget har någon gång under sina gymnasiestudier haft extra tillägg vilket indikerar att de lever eller har levt i ett mycket inkomstsvagt hushåll. Under höstterminen 2019 och vårterminen 2020 har knappt 80 procent av de studerande med det högre bidraget någon gång haft extra tillägg. Som jämförelse var det under 2019 drygt 7 procent av samtliga med studiehjälp som hade extra tillägg.

Diagram 2 Andel studerande från IPGM med det högre bidraget som haft extra tillägg någon gång under sina gymnasiestudier
Fördelat efter studiehalvår och kön, andelar i procent

Andelen som direkt fortsätter sina grundskole- eller gymnasiestudier med studiemedel, när de passerat åldersgränsen för rätt till studiemedel, har ökat sedan möjligheten att få det högre bidraget infördes. Som framgår av tabell 1 ökade andelen 20-åringar som fortsatte att studera med studiemedel från 50 procent det andra halvåret 2017 till 67 procent det andra halvåret 2019.

¹¹ För att kunna få extra tillägg ska den studerandes familjs inkomst vara lägre än 125 000 kronor före skatt under ett läsår.

¹² CSN (2020) Studiestödet 2019

Tabell 1 Övergång från studiehjälp till studiemedel vid 20-års ålder
Fortsatta studier på grundskole-/gymnasienivå, 2017–2019¹⁾

	2017	2018	2019
20-åringar på introduktionsprogram med studiehjälp första halvåret, antal	6 006	6 960	10 782
-studiemedel andra halvåret, andel	50%	52%	67%
-högre bidraget andra halvåret, andel ²	-	31%	43%
-generellt bidrag andra halvåret, andel ^{2,3}	50%	26%	31%

¹ Avser studier med studiehjälp på introduktionsprogram första halvåret respektive år och sedan fortsatta studier andra halvåret med studiemedel inom avdelning A1, dvs behörighetsgivande utbildningar på grundskole- eller gymnasial nivå.

² En individ kan ha haft studiemedel med högre bidrag en del av perioden och generellt bidrag den andra delen, vilket medför att individen räknas med i både kategorin för högre bidrag och kategorin för generellt bidrag.

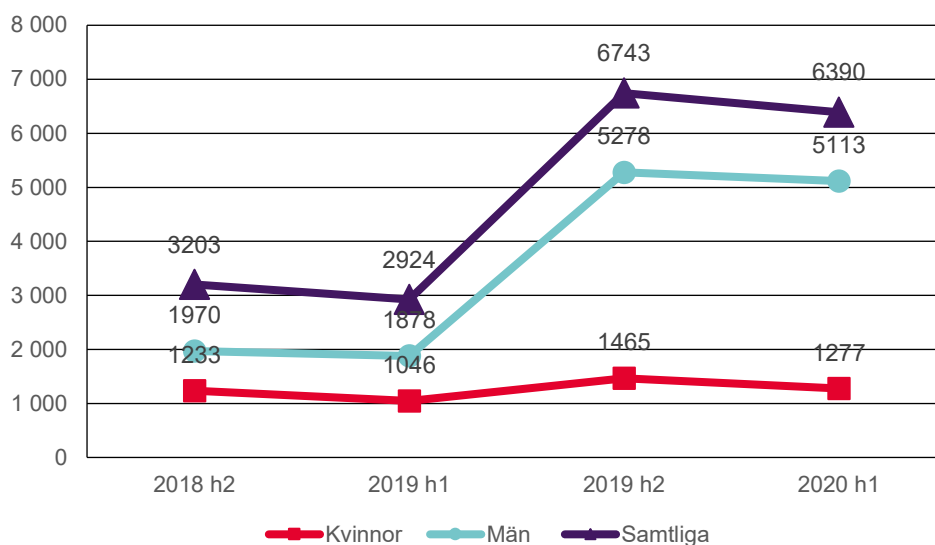
³ Det kan finnas flera anledningar till att den studerande endast får generellt bidrag trots att möjligheten erhålla högre bidraget infördes från och med andra halvåret 2018. Bland annat studieavbrott på introduktionsutbildningen, övergång till nationellt program inom gymnasieskolan, studietakten på den behörighetsgivande utbildningen är lägre än 50 procent samt att pengarna för högre bidraget tog slut andra halvåret 2019.

Det är inte nödvändigtvis det högre bidraget som bidragit till att andelen studerande som fortsätter sina studier utan uppehåll har ökat. Samtidigt som det högre bidraget infördes tillkom den nya gymnasielagen. Det innebär att det har tillkommit en stor studerandegrupp, där många sannolikt har motiverats till studier av möjligheten att få förlängt uppehållstillstånd.

3.2. Kraftig ökning av antalet studerande med högre bidraget hösten 2019

Andra halvåret 2018 fick 3 200 studerande från introduktionsprogram utbetalning med studiemedlens högre bidrag. Under det första halvåret 2019 var volymen relativt oförändrad för att sedan öka kraftigt andra halvåret 2019. Som tidigare nämnts är det högre bidraget inte rättighetsstyrt utan beviljas så länge pengarna räcker. Andra halvåret 2019 var det ytterligare 700 studerande från introduktionsprogram som skulle beviljats det högre bidraget ifall de avsatt pengarna inte hade tagit slut. Dessa studerande beviljades istället det generella bidraget och ingår därför inte i statistiken som redovisas i detta avsnitt.

Diagram 3 Antal studerande från IPGM med högre bidrag
Totalt och fördelat på kön, per halvår¹

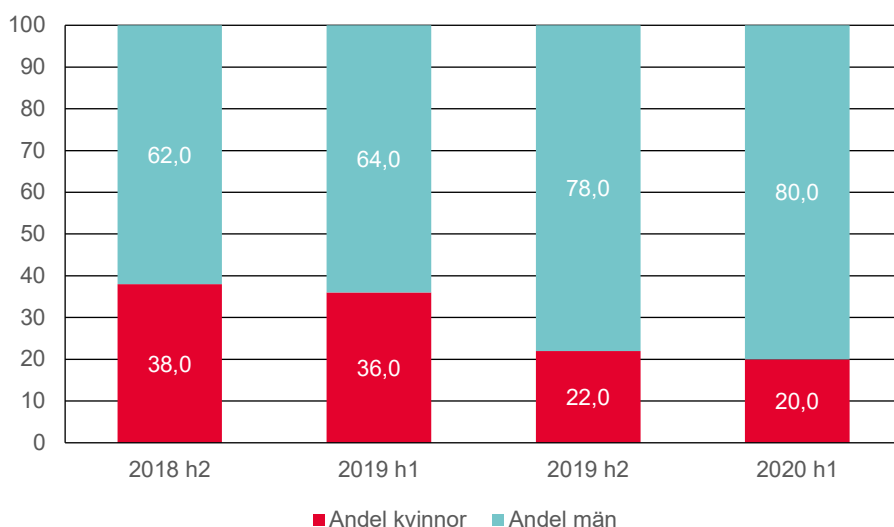
¹Uppgiften för första halvåret 2020 togs fram i slutet av mars 2020, vilket innebär att uppgiften inte är helt komplett.

Framför allt var det antalet män med det högre bidraget som ökade. Under andra halvåret 2019 var det 78 procent män som studerade med det högre bidraget. Den enskilt viktigaste förklaringen till att antalet studerande med det högre bidraget har ökat är de senaste årens migration. Många av de barn och ungdomar som migrerat till Sverige har nu fyllt 20 år och har därmed möjlighet att få studiemedel. Den 1 juli 2018 trädde också den nya gymnasielagen i kraft vilket innebar en ny möjlighet till uppehållstillstånd för vissa ensamkommande unga¹³. Många av de barn och ungdomar som kommit till Sverige de senaste åren är pojkar vilket förklarar den kraftiga ökningen av antalet män under det andra halvåret 2019.¹⁴

¹³ Läs om den nya gymnasielagen i avsnitt 2.3 ovan.

¹⁴ Migrationsverket, tabell: *Asylsökande till Sverige under 2000-2019*.

Diagram 4 Kvinnor och män från IPGM med högre bidrag
Andelar i procent, fördelat efter halvår

3.3. Ålder, skolform och utbildningsnivå

De flesta med högre bidrag, som tidigare läst på introduktionsprogram, är inne på sitt första läsår med studiemedel. De är således 20 år eller strax över.

Tabell 2 Ålder för studerande från IPGM med högre bidrag
Antal personer, fördelat efter halvår¹

	20	21	22	23	24
2018 h2	2 186	744	247	25	..
2019 h1	-	2 112	630	161	20
2019 h2	4 701	1 562	397	73	9
2020 h1 ²	-	4 646	1 403	302	39

¹ Tabellen är sekretessgranskad och enskilda celler som innehåller färre än tre personer är ersatta av dubbelprickar (..).

² Uppgifterna i tabellen togs fram i slutet av mars 2020, vilket innebär att siffrorna för första halvåret 2020 inte är helt kompletta.

I tabell 2 visas åldern vid årets slut vilket medför att majoriteten är 20 år under andra halvåret medan de är 21 år under första halvåret. De flesta med det högre bidraget läser på komvux, men det finns också många som fortsätter att studera i gymnasieskola även efter 20 års ålder.

Som tidigare framgått är det övervägande män från introduktionsprogram som erhåller det högre bidraget. Vid fördelning på skolform gäller detta i ännu högre utsträckning för de som läser på gymnasieskola, men i något lägre utsträckning vid komvux och folkhögskolor även om den manliga dominansen är stor även här.

Tabell 3 Skolform för studerande från IPGM med högre bidrag
Antal studerande och andelen män i procent, per halvår

	Folkhögskola	Gymnasieskola	Komvux
2018 h2			
Antal personer	543	760	1 920
-andel kvinnor	40	26	43
-andel män	60	74	57
2019 h1			
Antal personer	516	833	1 606
-andel kvinnor	38	22	42
-andel män	62	78	58
2019 h2			
Antal personer	819	1 984	4 084
-andel kvinnor	31	12	24
-andel män	69	88	76
2020 h1¹			
Antal personer	781	2 000	3 684
-andel kvinnor	30	12	22
-andel män	70	88	78

¹ Uppgifterna i tabellen togs fram i slutet av mars 2020, vilket innebär att siffrorna för första halvåret 2020 inte är helt kompletta.

De flesta med det högre bidraget läser på heltid. Senaste halvåret var andelen heltidsstuderande 95 procent. Vidare läser merparten på gymnasial nivå.

Tabell 4 Utbildningsnivå för studerande från IPGM med högre bidrag
Antal personer per halvår och andel i procent inom parentes¹

	Grundskolenivå	Gymnasienivå	Totalt netto
2018 h2	1 062 (33)	2 502 (78)	3 203
2019 h1	876 (30)	2 442 (84)	2 924
2019 h2	1 881 (28)	5 721 (85)	6 743
2020 h1 ¹	1 477 (23)	5 665 (89)	6 390

¹ En person kan ha läst på flera nivåer under halvåret, summan av andelarna överstiger därför 100 procent.

² Uppgifterna i tabellen togs fram i slutet av mars 2020, vilket innebär att siffrorna för första halvåret 2020 inte är helt kompletta.

Andelen som läser på gymnasienivå har ökat från 78 procent till 89 procent under den studerade perioden. Vid en fördelning efter kön finns ingen större skillnad mellan de två utbildningsnivåerna. Det är en något högre andel män bland studerande på gymnasienivå jämfört med grundskolenivå. Senaste halvåret var det 81 procent män och 19 procent kvinnor på gymnasienivå jämfört med 77 respektive 23 procent på grundskolenivå.

3.3.1. Många flyktingar och studerande med uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen studerar med det högre bidraget

Som vi tidigare konstaterat är många av de som studerar med det högre bidraget utländska medborgare. Över tid har det skett en viss förändring i fördelningen avseende vilken typ av uppehållstillstånd som de studerande har. När det högre bidraget infördes för studerande från introduktionsprogram bestod gruppen till stor del av personer som fått uppehållstillstånd som flykting, anhörig till flykting eller anhörig till svensk medborgare. Med tiden har gruppen förändrats och de senaste terminerna har antalet med tidsbegränsade uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen ökat kraftigt.

Tabell 5 Upphållstillstånd, uppehållsrätt eller svenskt medborgarskap vid det senaste provningstillfället som utländsk medborgare^{1,2}
Antal personer från introduktionsprogrammet med det högre bidraget fördelade på studiehalvår

Upphållstillstånd, uppehållsrätt eller svenskt medborgarskap	2018 h2	2019 h1	2019 h2	2020 h1 ²
Flykting eller anhörig till flykting ³	2 250	1 951	3 359	3 034
Nya gymnasielagen ⁴	109	305	2 485	2 594
EU/EES ⁵	27	18	34	27
Övriga ⁶	281	231	325	277
Svensk medborgare ⁷	536	419	540	458
Totalt	3 203	2 924	6 743	6 390

¹ Utländska medborgare som fick beslut före 19 november 2016, och uppfyllde villkoren enligt nationella bestämmelser, fick vanligtvis tillsvidarebeslut av CSN gällande rätten till studiestöd som utländsk medborgare. Personer vars rätt till studiestöd som utländsk medborgare prövats före 19 november 2016 kan ha fått en annan typ av uppehållstillstånd efter provningen. I tabellen redovisas den typ av uppehållstillstånd personen hade vid det senaste provningstillfället för rätt till studiestöd som utländsk medborgare.

² Siffror framtagna 2020-03-25, uppgifter för vårterminen 2020 är därför inte komplett.

³ Gruppen innefattar personer som har fått uppehållstillstånd som kvotflykting, flykting, alternativt skyddsbehövande, övrig skyddsbehövande, synnerligen/särskilt ömmande omständigheter, Sveriges internationella åtaganden, vissa verkställighetshinder, uppehållstillstånd för studier på gymnasienivå (exklusive uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen), eller som anhörig till någon av de uppräknade.

⁴ Gruppen innefattar personer som fått uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen.

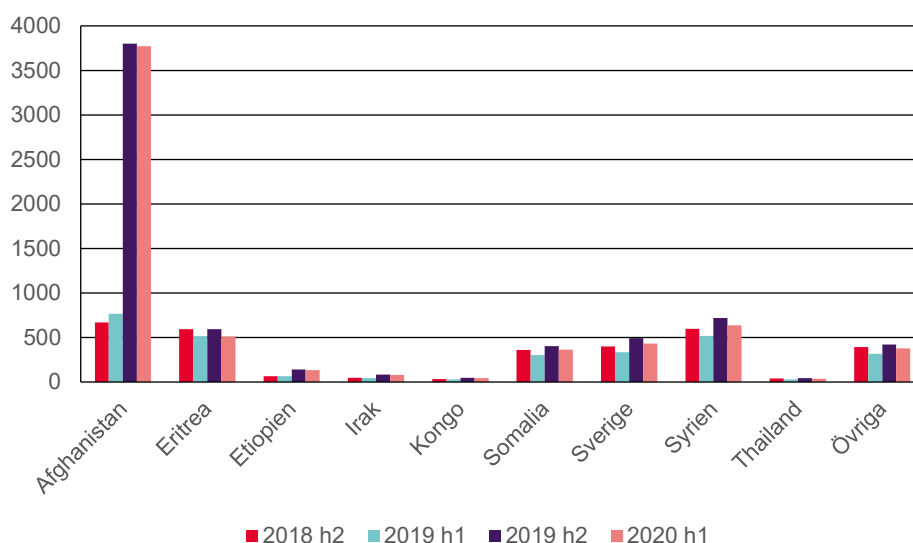
⁵ Gruppen innefattar utländska medborgare som är medborgare i ett EU/EES-land.

⁶ Gruppen innefattar medborgare i land utanför EU/EES som fått uppehållstillstånd eller rätt till svenskt studiestöd på annan grund än de grunder som nämns i not 3 och 4.

⁷ Gruppen innefattar personer som 2020-03-25 hade svenskt medborgarskap.

Under det senaste halvåret hade mer än hälften av de studerande med högre bidrag medborgarskap i Afghanistan vid ansökanstillfället. I övrigt var de vanligaste medborgarskapsländerna Syrien, Sverige, Eritrea och Somalia.

Diagram 5 Medborgarskap vid ansökanstillfället för studerande från IPGM som fick det högre bidraget
Antal personer per halvår

3.3.2. Lånebenägenhet och utbetalda belopp

Lånebenägenheten ökade kraftigt andra halvåret 2019. Kvinnor från introduktionsprogram med högre bidrag har en mycket lägre lånebenägenhet än män. Knappt 20 procent av kvinnorna väljer att utnyttja studiemedlets lånedel, medan männens lånebenägenhet ökat från drygt 30 procent till drygt 60 procent.

Män har generellt sett högre lånebenägenhet än kvinnor, framförallt vid studier på lägre utbildningsnivåer.¹⁵ Den stora skillnaden i lånebenägenhet som uppkommer för studerande från introduktionsprogrammet från och med andra halvåret 2019, är en följd av att det då tillkommer en grupp män med flyktningbakgrund som lever eller har levt i mycket inkomstsvaga hushåll. För denna grupp är studielånet sannolikt en betydelsefull försörjningskälla trots att lånedelen är relativt låg för studerande som får högre bidrag. Många i denna grupp har sannolikt inte möjlighet att välja att avstå från grundlånet och därmed undvika att få en studieskuld.

Tabell 6 Lånebenägenhet för studerande från IPGM med högre bidraget
Fördelat efter kön, andel i procent

	Kvinnor	Män	Totalt
2018 h2	18,2	31,8	26,6
2019 h1	18,4	37,5	30,6
2019 h2	18,6	58,4	49,7
2020 h1	19,8	61,1	52,8

I takt med att antalet studerande med det högre bidraget har ökat har också utbetalningarna ökat. Utbetalningen av högre bidrag och grundlån till studerande från

¹⁵ CSN (2020), *Studiestödet 2019*.

introduktionsprogram uppgick sammanlagt till drygt 268 miljoner kronor under andra halvåret 2019.

Tabell 7 Utbetalda grundbelopp i studiemedel till studerande från IPGM^{1,2}
Fördelat efter typ av grundbelopp och halvår, miljoner kronor

	Högre bidrag	Grundlån
2018 h2	82,2	9,3
2019 h1	93,4	12,1
2019 h2	217,9	50,5
2020 h1	220,2	58,8

¹ Uppgifterna i tabellen togs fram i början av maj 2020, vilket innebär att uppgiften för första halvåret 2020 inte är helt komplett.

² Utöver grundbeloppen har mindre belopp i tilläggsbidrag och merkostnadslån utbetalats. Dessa belopp är marginella och understiger 1 mnkr per halvår.

3.3.3. Anslagsposten i statsbudgeten

De pengar som avsätts i högre bidrag för studerande som tidigare har läst på ett introduktionsprogram finns i statsbudgeten under anslagspost 2.5. I detta anslag ingår även pengar till studerande från jobbgarantin. Således är studerande från introduktionsprogram en av två målgrupper för studiemedlens högre bidrag till ungdomar.

Tabell 8 Anslagspost 2.5¹ (högre bidraget för 20-24 åringar)
Utbetalt jämfört med budget (mnkr) 2017–2019

Kalenderår	Anslag	Utbetalt	Andel nyttjad
2017	281,5	141,5	50%
2018	303,2	230,6	76%
2019	381,7	393,1	103%

¹ Utgiftsområde 15, anslaget för studiemedel (1:2), anslagspost 2.5. Här ingår förutom målgruppen från introduktionsprogram även 20-24 åringar inom jobbgarantin som beviljas högre bidraget. År 2017 och 2018 ingick även 20-24 åringar som beviljades högre bidraget utifrån utbildningskontrakt.

Sedan målgruppen för introduktionsutbildning infördes har utgifterna och nyttjandet på anslagsposten ökat kraftigt. Andelen nyttjat belopp behöver dock inte vara ett mått på hur rekryterande det högre bidraget är eller hur lyckosam satsningen på det högre bidraget har varit. Storleken på det anslagsbelopp som tilldelas anpassas ofta till den förväntade efterfrågan. Osäkerheten kan vara stor när anslagsbeloppen fastställs. Under de tre budgetåren har det skett förändringar i vilka målgrupper som kan få pengar från anslagsposten, och de tilldelade pengarna har justerats utifrån det.

Som framgår av tabell 8 nyttjades mer pengar än vad som tilldelats under 2019, genom att anslagskrediten användes. Det högre bidraget är inte rättighetsstyrkt utan beviljas utifrån de ekonomiska ramarna. Eftersom pengarna var på väg att ta slut andra halvåret 2019 stoppade CSN beviljningen av högre bidraget för ansökningar inkomna från och med den 25 september 2019. Detta medförde att 876 studerande, varav 698 personer från introduktionsprogram, beviljades studiemedel med generellt bidrag istället för med det högre bidraget.

3.4. Studerande med lån stannar längre i studier

För att få mer kunskap om det högre bidragets effekter har vi tittat särskilt på dem som under 2018 fyllde 20 år och studerade med studiehjälp vid introduktionsprogrammet under våren 2018. Vi har följt dem för att undersöka om det är någon skillnad i hur länge den studerande sedan är kvar i någon form av studier med studiemedel beroende på om de fått det generella bidraget eller det högre bidraget samt om de tagit lån eller inte.

En tidigare utredning, *Studiemedel för effektiva studier*, lyfter fram att en högre bidragsandel kan ha en viss stimulerande effekt för att underlätta övergången från gymnasieskolan till högskolan. Detta gäller särskilt för unga från studieovana hem. Samtidigt ser man att en högre bidragsandel vid studiestarten inte per automatik innebär att studerande blir klara tidigare med sina studier.¹⁶

Vi ser att en något högre andel med det högre bidraget stannar kvar i studier jämfört med studerande med det generella bidraget, skillnaden är dock förhållandevis liten. Av dem som studerade med studiehjälp vid introduktionsprogrammet under första halvåret 2018 var det 3 600 personer som fortsatte att studera med studiemedel under andra halvåret 2018. Av dessa var det 1 500 studerande som enbart studerat med det generella bidraget samt 2 100 studerande som någon gång studerat med det högre bidraget. Längre fram, under det första halvåret 2020, är 54 procent av dem som enbart studerat med det generella bidraget kvar i studier och av dem som någon gång haft det högre bidraget är 58 procent kvar i studier med studiemedel.

Att man enbart studerat med det generella bidraget beror i vissa fall på att man haft ett uppehåll eller avbrott i sina studier, då det är ett krav för det högre bidraget att man studerar i en följd utan längre uppehåll. Det kan därför ses som naturligt att det finns en viss skillnad mellan studerande som studerar med det generella bidraget och det högre bidraget.

¹⁶ SOU 2018:73

Tabell 9 Andel kvar i studier med studiemedel bland 20-åringar som läst introduktionsprogrammet första halvåret 2018 och som fortsatte studera andra halvåret 2018.

Fördelat efter typ av bidrag och halvår, andelar i procent^{1,2,3}

	Studier med det generella bidraget ⁴		Studier med det högre bidraget ⁵	
	Antal	Andel kvar med studiemedel	Antal	Andel kvar med studiemedel
Studier med studiemedel 2018 h2	1 492	100	2 131	100
Studiemedel 2018 h2 och 2019 h1	1 315	88	1 858	87
Studiemedel 2018 h2 och 2019 h2	841	56	1 372	64
Studiemedel 2018 h2 och 2020 h1	807	54	1 228	58

¹ En person kan ha gjort uppehåll i studierna och sedan återkommit.

² Siffrorna är framtagna vid en senare tidpunkt och kan därför avvika från andra siffror i rapporten.

³ En person kan ha fått studiemedel för andra studier än introduktionsprogrammet under perioden.

⁴ Personen har enbart studerat med det generella bidraget och aldrig haft det högre bidraget.

⁵ Personen har någon gång under perioden 2018 h2 – 2020 h1 studerat med det högre bidraget.

Vi vet sedan tidigare att studiestödets rekryterande effekt är större för de som studerat med både lån och generellt bidrag jämfört med de som studerat med enbart bidrag.¹⁷ Det är därför intressant att titta på studerande från introduktionsprogram som valt att studera med respektive utan lån och se om det är någon skillnad i hur länge de är kvar i studier med studiemedel. Vid en sådan jämförelse framträder en tydlig bild av att studerande som studerar med studielån stannar kvar längre med studiestöd jämfört med studerande utan studielån. Högst andel studerande som är kvar i studier finns bland de som studerat med det högre bidraget och haft studielån någon gång under perioden. Samtidigt är det en förhållandevis liten skillnad jämfört med studerande som studerat med enbart generellt bidrag och lån. Att man enbart studerat med det generella bidraget kan, som tidigare nämnts, bero på att man haft ett uppehåll eller avbrott i sina studier. En viss skillnad mellan studerande med det generella bidraget och det högre bidraget kan därför ses som naturlig med tanke på regelverket för att kunna erhålla det högre bidraget.

Det är en högre andel av dem som studerar utan lån som avbryter sina studier med studiemedel. Av dem som enbart studerat utan lån och någon gång haft det högre bidraget, är 53 procent kvar i studier och av dem som enbart studerat med det generella bidraget utan lån är 47 procent kvar i studier.

Siffrorna visar att de som studerar med studielån är kvar längre i studier än studerande som enbart studerat med bidrag. Sannolikt är det också därför fler som studerar med studielån som slutför sina gymnasiestudier jämfört med dem som inte tar studielån.

¹⁷ CSN (2011). Vilken inverkan har studiestödet på valet mellan att studera och inte studera? – en enkätundersökning hösten 2010. Dnr 2011-2189-7979.

Studenter som inte tar lån har sannolikt i många fall andra inkomstkällor i form av exempelvis arbete, vilket möjligen kan förklara att de har kortare tid i studier med studiemedel.

Något som också framkommer är att studenter med det högre bidraget och lån i något högre grad, är kvar längre i studier jämfört med studenter med det generella bidraget och lån. Även här är dock skillnaden mellan studenter som haft generellt bidrag och högre bidrag förhållandevis liten.

Tabell 10 Andel kvar i studier med studiemedel bland studenter som läst introduktionsprogrammet första halvåret 2018 och som fortsatte studera andra halvåret 2018.

Fördelat efter typ av bidrag, lån och halvår, andelar i procent^{1,2,3,4}

	Studenter med det generella bidraget ⁵		Studenter med det högre bidraget ⁶	
	Generellt bidrag utan lån	Generellt bidrag med lån	Högre bidrag utan lån	Högre bidrag med lån
Studenter med studiemedel 2018 h2	100	100	100	100
Studiemedel 2018 h2 och 2019 h1	86	90	86	90
Studiemedel 2018 h2 och 2019 h2	48	67	59	73
Studiemedel 2018 h2 och 2020 h1	47	63	53	66

¹ En person kan ha gjort uppehåll i studierna och sedan återkommit.

² Siffrorna är framtagna vid en senare tidpunkt och kan därför avvika från andra siffror i rapporten.

³ En person kan ha fått studiemedel för andra studier än introduktionsprogrammet under perioden.

⁴ Studenter med lån har studerat med studielån någon gång under perioden 2018 h2 – 2020 h1

⁵ Personen har enbart studerat med det generella bidraget och aldrig haft det högre bidraget.

⁶ Personen har någon gång under perioden 2018 h2 – 2020 h1 studerat med det högre bidraget.

4. Finns det en rekryterande effekt?

4.1. Enkät till de studerande

För att ta reda på mer om det högre bidragets rekryterande effekt har vi genomfört en enkätundersökning där de studerande själva fått svara på frågor om bland annat studiestödet och det högre bidraget.

De svar som respondenterna lämnat indikerar att många i vissa fall haft svårt att förstå vissa frågor.¹⁸ Det visar sig genom att vissa respondenter lämnat tvetydiga svar vilket gör det svårt att göra en säker bedömning av det högre bidragets rekryterande effekt inom enskilda grupper. I detta kapitel har de som svarat tvetydigt benämnts som ”osäker”.

4.2. Andra faktorer än studiemedel avgörande för fortsatta studier

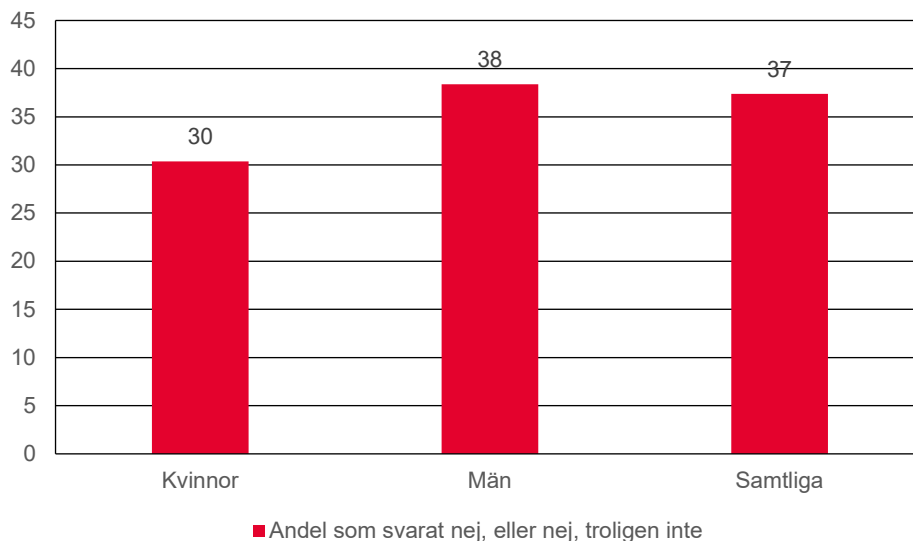
För att kunna bedöma det högre bidragets rekryterande effekt behöver vi först titta på andelen som är rekryterade av studiemedel, det vill säga studiemedel oavsett vilken bidragsnivå man får. Vi tittar därför på respondenternas svar på frågan ”Om du inte fått studiemedel från CSN när du skulle fortsätta studierna hösten 2019, hade du ändå fortsatt?”. De som svarar ”nej” eller ”nej, troligen inte” kan anses vara rekryterade av studiemedlen.

Bland respondenterna är det en större andel män än kvinnor som inte hade fortsatt studera om de inte hade fått studiemedel. Bland männen svarar 38 procent att de inte hade fortsatt studera utan studiemedel och bland kvinnorna är motsvarande andel 30 procent.

¹⁸ Se bilaga 1

Diagram 6 Svar på frågan: Om du inte hade fått studiemedel från CSN när du skulle fortsätta studierna hösten 2019, hade du ändå fortsatt?

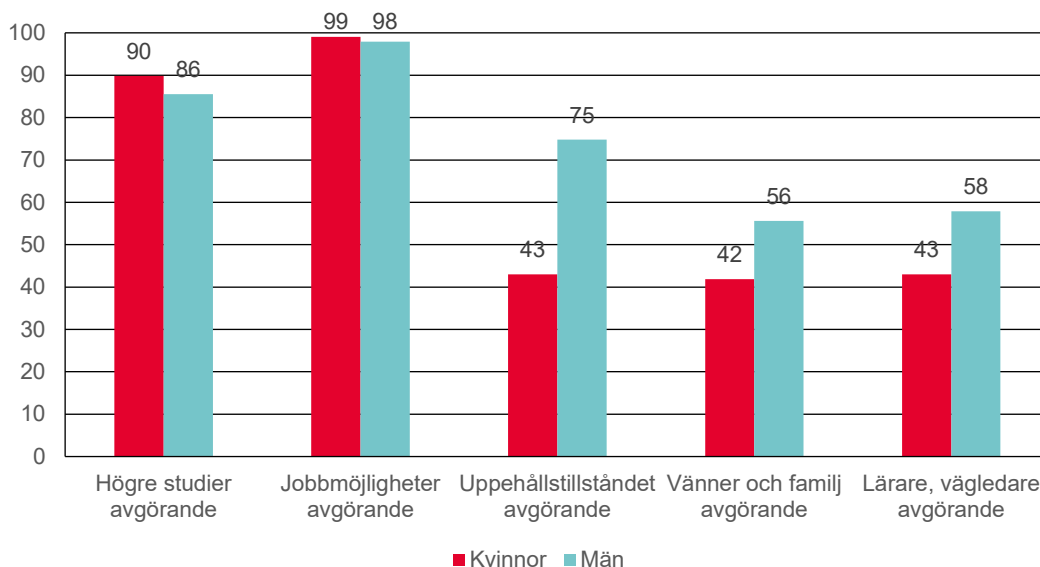
Andel som svarat "nej" eller "nej, troligen inte" fördelat på kön, andelar i procent

Det är alltså en förhållandevis stor andel från introduktionsprogram som hade fortsatt studera, även om de inte fått studiemedel. Vi tittar enbart på dem som hade fortsatt studera, för att se om det finns någon annan variabel (utöver studiemedel) som också är rekryterande till studier. Vi ställde därför frågan ”Varför hade du ändå fortsatt studierna?”. Frågan var en flervalsfråga och respondenterna kunde alltså välja fler än ett alternativ.

Bland både kvinnor och män var det en önskan om studier på högre nivå och framtida jobbchanser som var avgörande för deras fortsatta studier. Nästan alla av dem som fortsatt studera, även om de inte fått studiemedel, hade fortsatt studera för att ha möjlighet att få ett arbete.

Diagram 7 Svar på frågan: Varför hade du ändå fortsatt studierna?
 Flervalgsfråga, andel som svarat "Stämmer delvis" eller "Stämmer helt" fördelat på kön och orsak till att fortsätta studierna, andelar i procent

Det fanns stora skillnader mellan könen i svaren. Bland männen är det många som hade fortsatt studera utan studiemedel på grund av möjligheterna till uppehållstillstånd i Sverige. Att det skiljer sig så mellan könen beror på att många män har tidsbegränsade uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen, där studier är en del i möjligheten att få ett förlängt uppehållstillstånd. Sannolikt är det också en högre andel kvinnor som har permanenta uppehållstillstånd.

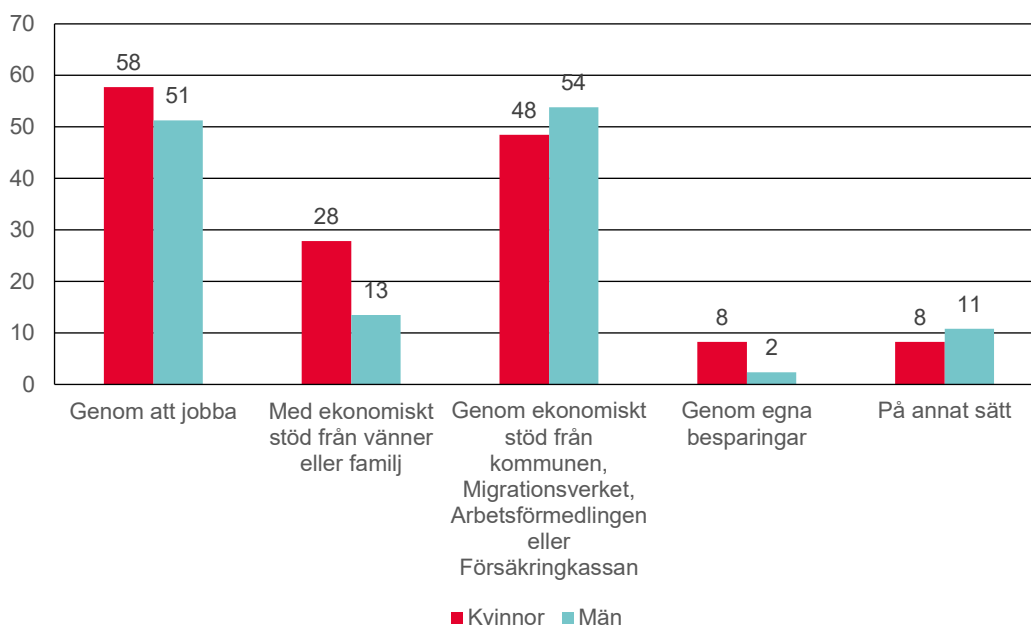
Då många av respondenterna har uppehållstillstånd enligt nya gymnasielagen tittar vi enbart på dem som har ett sådant uppehållstillstånd för att se vilken effekt uppehållstillståndet haft för deras studier. Av dem som svarade på frågan och hade uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen var nästan samtliga män. Av dessa var det 97 procent som svarade "stämmer delvis" eller "stämmer helt" till påståendet att uppehållstillståndet var avgörande för valet att fortsätta studera utan studiemedel, vilket talar för att uppehållstillståndet varit starkt rekryterande till studier för denna grupp.

I de fall den studerande skulle ha fortsatt att studera utan studiemedel, så hade studierna behövt finansieras på annat sätt. Vi ställde därför frågan "Hur skulle du ha finansierat studierna om du inte hade fått studiemedel". I frågan var det möjligt att välja flera alternativ och det fanns även möjlighet att välja ett frisvarsalternativ.

Det finns en viss skillnad mellan könen avseende vilken väg till finansiering de skulle valt om de inte kunnat finansiera sina studier med hjälp av studiestödet. Bland kvinnorna hade arbete varit den vanligaste formen av finansiering medan männen till största del skulle ha förlitat sig på finansiering från kommunen eller annan myndighet.

Diagram 8 Svar på frågan: Hur skulle du ha finansierat studierna om du inte hade fått studiemedel

Flervalsfråga, fördelat på kön och finansiering, andelar i procent.

På frisvarsalternativen var det många av dem som svarade som inte visste hur de skulle finansiera sina studier om de inte haft studiemedel.

4.3. Rekryteringseffekten av det högre bidraget

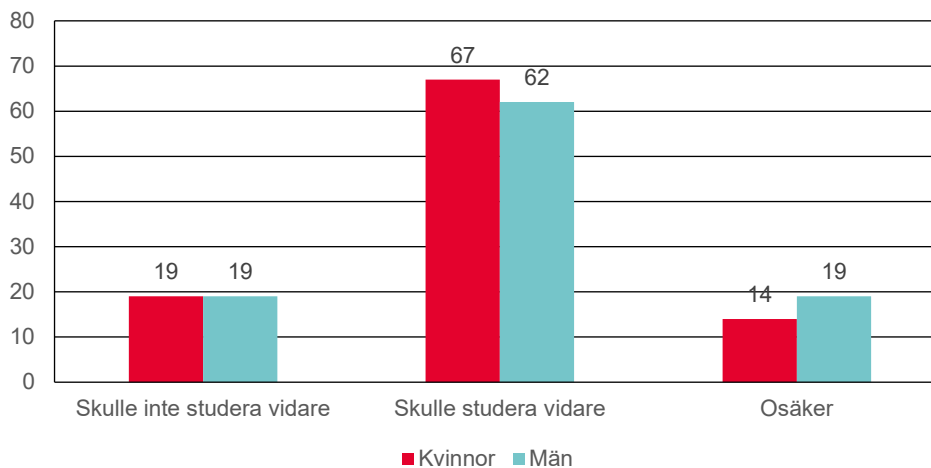
I detta avsnitt tittar vi på om det högre bidraget har haft betydelse för rekryteringen till studier. Har det högre bidraget rekryterat fler till fortsatta studier, jämfört med om de hade fått det lägre, generella bidraget?

I enkäten ställde vi därför frågan ”Om du inte hade kunnat få det högre bidraget (cirka 7 300 kronor i månaden) inom studiemedlet för dina fortsatta studier, vilka konsekvenser hade det fått?”. I frågan var det möjligt att välja flera alternativ.

Enkätsvaren visar att majoriteten av respondenterna hade fortsatt studera, även om de inte hade fått det högre bidraget. Det var lika stor andel kvinnor och män, 19 procent, som inte skulle ha studerat vidare utan det högre bidraget. En något högre andel kvinnor svarade att de ändå skulle ha studerat vidare.

Diagram 9 Svar på frågan: Om du inte hade kunnat få det högre bidraget (cirka 7 300 kronor i månaden) inom studiemedlet för dina fortsatta studier, vilka konsekvenser hade det fått?

Fördelat på kön och svar, andelar i procent. ^{1,2,3,4}

¹ För dem som klassificerats till gruppen som inte skulle studera vidare har respondenten antingen svarat "Jag hade inte fortsatt att studera" eller "Jag hade skjutit upp mina studier".

² För dem som klassificerats till gruppen som skulle studera vidare har respondenten antingen svarat "Jag hade fortsatt studierna med studiemedel med det generella bidraget (cirka 2 300 kronor i månaden)",

"Jag hade varit tvungen att ta studielån eller att låna mer för att kunna fortsätta studera", "Jag hade fortsatt studierna utan studiemedel" eller "Jag hade varit tvungen att arbeta mer för att kunna fortsätta studera".

³ För dem som är osäker har respondenten kombinerat alternativen under punkt 1 och 2.

⁴ Bland respondenterna var det 4 procent som på denna fråga svarade att de inte har det högre bidraget. Dessa har räknats bort.

Eftersom många respondenter lämnat osäkra svar, är det svårt att bedöma hur stor andel som kan anses vara rekryterade av det högre bidraget. Det kan dock vara intressant att jämföra med en annan grupp som studerat med det högre bidraget som fått samma fråga. I rapporten, *Högre bidraget för kompletterande pedagogisk utbildning – en uppföljning av tiden från och med den 1 juli 2018*, var det 24 procent av respondenterna som svarade att de inte skulle ha studerat vidare utan det högre bidraget. Bland dessa respondenter fanns inga osäkra svar varför jämförelsen inte blir helt rättvis.

Tidigare forskning visar att ökning av bidrag historiskt haft begränsade effekter i ökat studiedeltagande. En ökning med omkring 10 000 kr per år ökar övergången till högre studier med 4 – 14 procent.¹⁹ I jämförelse med det generella bidraget så innebär det högre bidraget omkring 40 000 kr mer bidrag per år.

4.4. Studierna går bra för studerande med det högre bidraget

Vi ställde frågan till de studerande "Hur går dina studier?". Glädjande nog svarade 97 procent att studierna går bra eller ganska bra.

¹⁹ Björklund, Fredriksson, Gustafsson, Öckert, IFAU-rapport 2010:13, s. 281 ff

För att se vad som är framgångsreceptet till lyckade studier ställde vi en följdfråga till de som angett att studierna går bra. Vi ställde frågan ”Varför lyckas du med dina studier?”. Svaren på frågan visar att det finns flera olika orsaker till att studierna går bra. Bryter vi däremot ner svaren på andra variabler hittar vi följande intressanta fakta.

- 47 procent av männen anger att uppehållstillståndet gör att de lyckas i sina studier, motsvarande andel bland kvinnorna är 9 procent.
- 72 procent av de som har uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen anger att uppehållstillståndet gör att de lyckas med sina studier. Motsvarande andel bland övriga som har uppehållstillstånd som flykting eller anhörig till flykting är 14 procent.
- 30 procent av de som studerar på en gymnasieskola anger att skolan gör att de lyckas med sina studier, medan motsvarande andel för komvux/folkhögskola är 21 procent.

Att det är en så hög andel män som anger att uppehållstillståndet gör att de lyckas i sina studier beror sannolikt på att gruppen som har tidsbegränsade uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen nästan uteslutande består av män. Kvinnor har sannolikt en högre andel med permanent uppehållstillstånd vilket förklarar den stora skillnaden mellan män och kvinnor.

Många av de som har uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen anger att uppehållstillståndet gör att de lyckas i sina studier. För att dessa personer ska få stanna kvar i Sverige och få ett permanent uppehållstillstånd behöver de ha en anställning och slutförda studier ökar chanserna för detta. Samtliga som har uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen har tidsbegränsade uppehållstillstånd medan det sannolikt är en högre andel i gruppen som har uppehållstillstånd som flykting eller anhörig till flykting som har permanenta uppehållstillstånd.

5. Slutsatser

5.1. Studerandegruppen har förändrats över tid

Efter ett år med det högre bidraget skedde en kraftig volymökning. Antalet studerande från introduktionsprogram med det högre bidraget ökade med 131 procent. Många av dem som tillkom hade uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen. Av dem som fått uppehållstillstånd enligt den nya gymnasielagen är nästan samtliga män, vilket också förklarar varför andelen män bland dem får det högre bidraget ökat från 64 procent första halvåret 2019, till 78 procent andra halvåret 2019.

Andelen studerande med högre bidraget som även nyttjar lånedelen har ökat över tid, framförallt är det bland männen som andelen låntagare ökat kraftigt. Den största ökningen skedde under det andra halvåret 2019 då andelen låntagare bland männen ökade med 21 procentenheter jämfört med föregående halvår. Bland kvinnorna har det endast skett små förändringar i andelen låntagare som genomgående varit 18 procent. Den låga lånebenägenheten hos kvinnor tyder på att det högre bidraget gör att kvinnorna inte har samma behov av att låna. Tittar vi på andelen som tidigare haft studiehjälp i form av extra tillägg, framgår att det en klart högre andel bland männen som haft det bidraget, vilket tyder på att kvinnorna har en bättre ekonomisk situation än männen. Många av männen som kommit till Sverige kom som ensamkommande ungdomar, vilket sannolikt innebär att de har ett större behov av att kunna försörja sig på egen hand.

5.2. Mycket tyder på begränsad rekryterande effekt för det högre bidraget

En majoritet av de studerande från introduktionsprogram anger att de troligen hade fortsatt studera även om de inte hade fått studiemedel. I jämförelse med andra grupper som fått samma fråga är andelen som skulle fortsatt studera utan studiemedel förhållandevis hög.

Tittar vi på studerande från introduktionsprogram som svarat att de skulle ha studerat vidare även utan studiemedel, framkommer några intressanta förhållanden. Många uppger att de skulle ha arbetat parallellt med studierna om de inte fått studiestöd från CSN. Många skulle också ha förlitat sig på ersättning från andra myndigheter eller kommun om studiestödet inte fanns.

Vi ser också att kvinnor i högre grad än män skulle förlita sig på ekonomiskt stöd från vänner eller familj. Det är naturligt eftersom många av männen är ensamkommande och saknar familj i Sverige.

Det förekommer en viss osäkerhet i enkätundersökningens tillförlitlighet vilket påverkar möjligheten att bedöma det högre bidragets rekryterande effekt. Av det vi kan utläsa av enkätundersökningen tycks många vara rekryterade till studier av den nya

gymnasielagen. En tydlig majoritet av de svarande säger att de skulle studera vidare även utan det högre bidraget, vilket tyder på att det högre bidragets rekryterande effekt är begränsad när det gäller studerande från introduktionsprogram. Den tesen får även stöd av tidigare forskning som visar att ökning av bidrag historiskt haft begränsade effekter i ökat studiedeltagande. I sammanhanget bör beaktas att studiemedel med det högre bidraget givetvis innebär högre utgifter för statsbudgeten jämfört med generellt bidrag. Ifall den rekryterande effekten är begränsad till låg eller måttlig utbetalas relativt mycket bidrag till studerande som ändå skulle ha studerat vidare.

5.3. Den högre bidragsnivån kan fylla fler syften än att vara rekryterande

Introduktionsprogrammet syftar till att ge obehöriga elever möjlighet att komma in på ett nationellt program eller leda till att de kan få ett arbete. Syftet med den högre bidragsnivån till studerande från introduktionsprogram är att fler ungdomar ska fullfölja en gymnasieutbildning.

Den högre bidragsnivån kan också ha andra effekter på sikt. Majoriteten från introduktionsprogram som studerar med den högre bidragsnivån har tidigare haft extra tillägg vilket visar på att många kommer från mycket inkomstsvaga hushåll. Då denna grupp i många fall redan befinner sig i ett ekonomiskt utsatt läge skulle en hög studieskuld riskera att många på sikt skulle få problem att sköta sina återbetalningar av studielånet. Studiemedel med det högre bidraget kan antas minska den risken.

Vi ser att studerande med studielån stannar kvar i studier längre jämfört med studerande som enbart studerat med bidrag. Högst andel kvar i studier finns bland de som studerat med högre bidraget och haft studielån någon gång under perioden. Sannolikt är det fler med studielån som slutför sina gymnasiestudier jämfört med dem som inte tar studielån. Studerande som inte tar lån har antagligen i många fall andra inkomstkällor i form av exempelvis arbete, vilket möjligen förklarar att de har kortare tid i studier med studiemedel.

Referenser

CSN (2011). Vilken inverkan har studiestödet på valet mellan att studera och inte studera? – en enkätundersökning hösten 2010. Dnr 2011-2189-7979.

CSN (2019). Högre bidraget för kompletterande pedagogisk utbildning – en uppföljning av tiden från och med den 1 juli 2018. CSN, rapport 2019:6. Dnr ADM/2018:15855

CSN (2020). Studiestödet 2019. CSN, rapport 2020:5. Dnr ADM/2020:2.

Björklund, Fredriksson, Gustafsson, Öckert (2010), IFAU-rapport 2010:13, s. 281 ff

Dahmström, Karin (2000) Från datainsamling till rapport – tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur

Ejvegård, Rolf (1996) Vetenskaplig metod – andra upplagan. Lund: Studentlitteratur

Japac, L, Ahtiainen, A, Hörngren, J, Lindén H, Lyberg, L, Nilsson, P (2000) Minska bortfallet. Örebro: Statistiska centralbyrån

Migrationsverket (2019). Årsredovisning 2018. DNR: 1.3.2-2019-5053.

Migrationsverket (2020). Årsredovisning 2019. DNR: 1.3.2-2020-3808.

Prop. 2017/18:1 Budgetpropositionen för 2018. Utgiftsområde 15 Studiestöd.

Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende CSN. U2019/04431/UH.

Skolverket (2020). Introduktionsprogram.

SOU 2018:73. Studiemedel för effektiva studier. Slutbetänkande av utredningen om tryggare och effektivare studier.

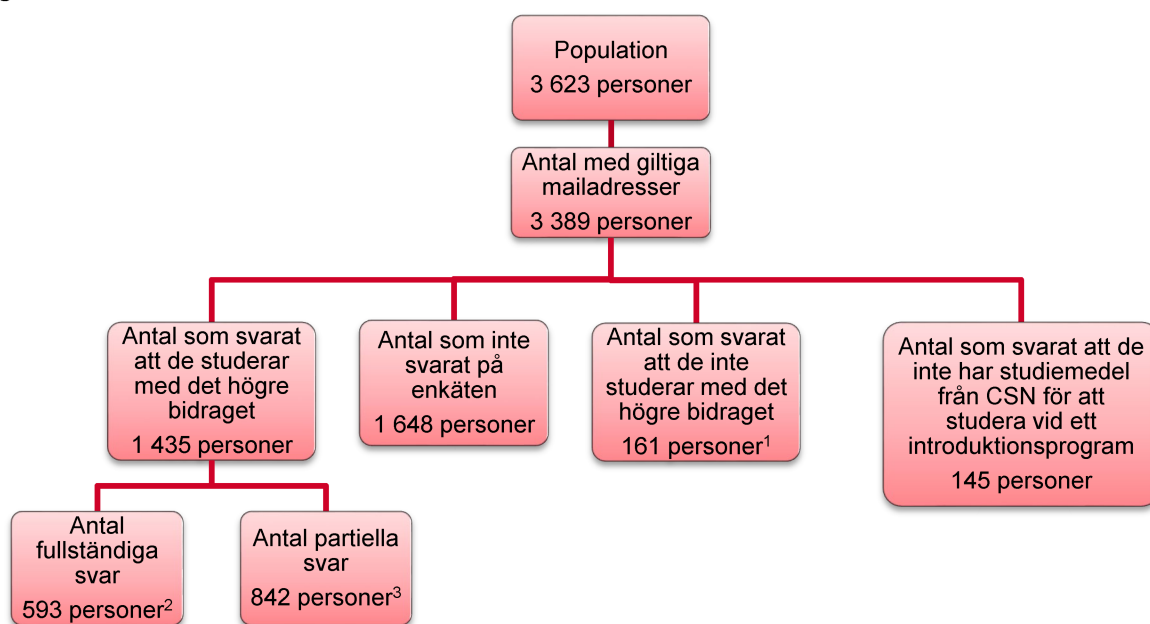
Bilaga 1 Enkätundersökning

Bortfall

Användandet av enkäter för insamling av data innebär också att man får räkna med ett visst bortfall. Bortfallet påverkar också värdet i de resultat som presenteras. Totalt var det drygt 3 600 personer som studerade vid ett introduktionsprogram som hade det högre bidraget vid uttaget i början av februari. Av dessa fanns uppgift om mailadress för knappt 3 400 personer i CSN:s register. Av de som fick enkäten var det drygt 1 700 personer som besvarade enkäten helt eller partiellt vilket innebär att bland dem som hade giltiga mailadresser var det 51 procent som besvarade minst en fråga.

Inom samhällsvetenskapliga studier är det ofta svårt att nå en hög svarsfrekvens på enkäter. En svarsfrekvens där drygt hälften svarat på någon fråga i enkäten har en negativ påverkan på möjligheten att bearbeta svaren statistiskt.²⁰ Detta betyder dock inte att enkäten som sådan inte har något värde, den kan fortfarande ge värdefulla upplysningar.

Figur 1 Schematisk bild över enkätsvar och bortfall

¹Personen har svarat att hen inte studerar med det högre bidraget på fråga 1 och därför inte fått möjlighet att besvara fler frågor.

² Personen har svarat på samtliga frågor hen har haft möjlighet att svara på

³ Personen har inte svarat på minst en fråga hen har haft möjlighet att svara på

Enkäten skickades ut i elektronisk form. I CSN:s register finns uppgifter om mailadress som den studerande vanligtvis anger vid sin ansökan om studiemedel. Det

²⁰ Ejvegård, Rolf (1996) Vetenskaplig metod – andra upplagan. Lund: Studentlitteratur

förekommer dock att den studerande inte anger någon mailadress i samband med sin ansökan eller råkar skriva in en felaktig mailadress. I populationen saknade vi uppgift om korrekt mailadress för drygt 230 personer. Av dessa var 76 procent män och 24 procent kvinnor vilket avviker något från fördelningen i den totala populationen där andelen män och kvinnor var 85 procent respektive 15 procent.

Vid en jämförelse av populationen och dem som fick möjlighet att svara på enkäten vad det endast små procentuella avvikelser inom varje variabel vi valt att undersöka.

Externt bortfall

Externt bortfall innebär att individen fått enkäten, men inte besvarat någon fråga alls. Anledningarna till detta kan vara många. Exempelvis har det periodvis varit en livlig debatt om risken för intrång i den personliga integriteten och allt fler därför har blivit rädda för att hamna i ett dataregister.²¹

I denna enkätundersökning har frågorna också riktats till personer med många olika nationaliteter och det är tänkbart att de språk som erbjöds, inte täckte in alla behov. Andra exempel till att respondenten inte svarat på enkäten kan vara att personen inte haft tid eller inte läst mailet innan svarstiden gått ut.

Inom de variabler vi valt att undersöka kan vi se att de respondenter som svarande på minst en fråga på enkäten skiljer sig väldigt lite från dem som utgjorde totalpopulationen för enkäten. I många fall var andelen respondenter som svarade på någon fråga, identisk med andelen i totalpopulationen. Som mest var differensen knappt två procentenheter och det avsåg studerande som var folkbokförda i mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner som hade en lägre andel svarande (27 procent) jämfört med andelen i totalpopulationen (29 procent). Andelen män som besvarat enkäten var något högre än andelen män som utgjorde totalpopulationen. Av de som svarade på enkäten var 86 procent män vilket var 1 procentenhet högre än andelen män i totalpopulationen.

Internt bortfall

Partiellt bortfall innebär att respondenten inte svarat på en fråga eller mer som hen har haft möjlighet att svara på. Anledningarna kan vara flera, exempelvis att en fråga utformats felaktigt eller att hen glömt eller valt att inte svara på frågan.

Med många och komplicerade frågor föreligger en risk att respondenten tröttnar och hoppar över frågor eller avbryter enkäten.²² I enkäten fanns möjlighet att hoppa över frågor och gå vidare till nästa fråga, vilket många utnyttjat.

Det var 161 personer som inte kände till att de studerade med det högre bidraget och 145 personer som inte kände till att de hade studiestöd från CSN för att studera vid ett introduktionsprogram. Dessa svar innebar att respondenten inte fick möjlighet att besvara fler frågor.

²¹ Dahmström, Karin (2000) Från datainsamling till rapport – tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur

²² Japac, L, Ahtiainen, A, Hörngren, J, Lindén H, Lyberg, L, Nilsson, P (2000) Minska bortfallet. Örebro: Statistiska centralbyrån

Störst partiellt bortfall finner vi på fråga 8: Utöver studiemedel, vilka andra inkomster har du? och påståendet som utgör fråga 9: Pengarna från CSN är viktiga för min försörjning. Av dem som valt att hoppa över en eller flera frågor, är det hela 80 procent som inte svarat på fråga 8. Orsaken är sannolikt att svarsalternativen inte var fullt ut utformade för att passa respondenterna, alternativet ”har inga andra inkomster än studiemedel” fanns nämligen inte valbar i enkäten och många av respondenterna har sannolikt inga andra inkomster än studiemedel från CSN. Det var 60 procent av dem som besvarade enkäten partiellt, som inte svarade på fråga 9. Sannolikt beror detta på att frågan upplevdes som komplicerad. Många av de personer som inte svarat på fråga 8 och 9 återkommer och svarar på frågor senare i enkäten. Det indikerar att frågornas utformning är orsaken till att så många valde att inte svara på frågan.

Av de som svarade på enkäten partiellt var 88 procent män och 12 procent kvinnor. Det avviker något från fördelningen inom populationen som var 85 procent män och 15 procent kvinnor.

Resultatens tillförlitlighet

För att få god kvalitet i statistiken krävs att de som deltar i undersökningen förstår frågorna på rätt sätt. Av de som svarat på frågan *”Om du inte hade kunnat få det högre bidraget (cirka 7 300 kronor i månaden) inom studiemedlet för dina fortsatta studier, vilka konsekvenser hade det fått?”* är det 14 procent av kvinnorna och 19 procent av männen som lämnat tvetydiga svar. Att de svarat tvetydigt innebär att de både har lämnat svar om att de skulle fortsätta studera och hoppa av studierna om de inte fick det högre bidraget.

Att det är en sådan hög andel som inte förstått frågan påverkar möjligheten att göra en bedömning av det högre bidragets rekryterande effekt inom enskilda grupper. Vi har i andra liknande undersökningar ställt samma fråga utan att respondenterna svarat tvetydigt. Det ger vid handen att det inte är frågans utformning som varit problemet utan att dessa respondenter haft svårt att förstå frågan, eller att de valt att svara på ett annat språk än sitt modersmål. En möjlig förklaring till den förhållandevis höga andelen tvetydiga svar är att många utländska medborgare sannolikt får hjälp med sin studiemedelsansökan och kan därför ha sämre kännedom om vad CSN och studiemedel är för något.

De svarande vs undersökningspopulationen

Vi kan se att de respondenter som svarande på enkäten, och vars svar används i analysen, endast skiljer sig marginellt från dem som utgjorde totalpopulation för enkäten. Andelen män och kvinnor som besvarat enkäten är identisk med andelen som fått enkäten. Avseende studietakt och andel med lån är det endast mindre avvikelser i analysmaterialet jämfört med de som fått enkäten.

Svarstidpunkt

En analys av svarstidpunkt kan hjälpa oss att bedöma om bortfallet har någon betydelse för resultatet. Teorin är att de som svarat efter en påminnelse mer liknar dem som inte svarat alls, jämfört med dem som svarat tidigt. Av de dryga 1 700 personer

som svarade på minst en fråga, var det dryga 200 personer som påbörjade sina svar efter första påminnelsen.

Vi jämför svaren på följande frågor:

- Om du inte hade fått studiemedel från CSN när du skulle fortsätta studierna hösten 2019, hade du ändå fortsatt?
- Om du inte hade kunnat få det högre bidraget (cirka 7 300 kronor i månaden) inom studiemedlet för dina fortsatta studier, vilka konsekvenser hade det fått?

Det var en något lägre andel bland dem som svarade efter påminnelsen som hade fortsatt studierna om de inte fått studiemedel från CSN. Av de som svarade efter påminnelsen så var det 61 procent som svarade ”Ja”, eller ”Ja, troligen” på frågan, att jämföra med dem som svarade innan påminnelsen där andelen som svarade ”Ja”, eller ”Ja, troligen” var 63 procent.

Frågan om vilka konsekvenser studier utan det högre bidraget hade fått, var en flervalsfråga. Det fanns små differenser bland dem som svarade före påminnelsen jämfört med dem som svarade efter påminnelsen.

Tabell 11 Andel svar på frågan: Om du inte hade kunnat få det högre bidraget (cirka 7 300 kronor i månaden) inom studiemedlet för dina fortsatta studier, vilka konsekvenser hade det fått?

Fördelade efter svarsalternativ och tid för svar, andelar i procent

	Före påminnelse	Efter påminnelse
Jag hade inte fortsatt att studera	27	30
Jag hade fortsatt studierna med studiemedel med det generella bidraget (cirka 3 300 kronor i månaden och därutöver eventuellt studielån)	18	21
Jag hade varit tvungen att ta studielån eller att låna mer för att kunna fortsätta studera	50	48
Jag hade fortsatt studierna utan studiemedel	6	8
Jag hade varit tvungen att arbeta mer för att kunna fortsätta studera	40	38
Jag hade skjutit upp mina studier	16	19
Jag hade finansierat studierna på annat sätt	7	4
Jag har inte det högre bidraget	5	2

Vår bedömning av analysen av tidiga svar och svar som lämnats in först efter påminnelse, är att grupperna svarat tämligen lika på flera frågor, men att det eventuellt kan finnas skäl att anta att de som inte svarat alls skulle ha svarat att de var något mer rekryterade av studiemedlens högre bidragsdel än de som besvarat enkätundersökningen.

Bilaga 2 Enkäten

1. **Studerade du på ett introduktionsprogram under våren 2019?**
 - Ja
 - Nej – enkäten avslutas

2. **Har du nu studiemedel från CSN för att studera på ett introduktionsprogram i gymnasieskolan eller vid komvux eller folkhögskola?**
 - Ja
 - Nej – enkäten avslutas

3. **Om du inte hade fått studiemedel från CSN när du skulle fortsätta studierna hösten 2019, hade du ändå fortsatt?**
 - Ja
 - Ja, troligen
 - Nej, troligen inte -> gå vidare till fråga 6
 - Nej -> gå vidare till fråga 6

4. **Varför hade du ändå fortsatt studierna?**
 - A. För att i framtiden kunna studera vid universitet eller högskola.
 - Stämmer helt
 - Stämmer delvis
 - Stämmer inte

 - B. För att i framtiden kunna få ett bra jobb
 - Stämmer helt
 - Stämmer delvis
 - Stämmer inte

 - C. För att det hjälper mig när jag ska ansöka om förlängning av mitt uppehållstillstånd.
 - Stämmer helt
 - Stämmer delvis
 - Stämmer inte

 - D. För att mina vänner och min familj ville att jag skulle fortsätta
 - Stämmer helt
 - Stämmer delvis
 - Stämmer inte

 - E. För att lärare eller vägledare ville att jag skulle fortsätta
 - Stämmer helt
 - Stämmer delvis
 - Stämmer inte

5. Hur skulle du ha finansierat studierna om du inte hade fått studiemedel?

- Genom att jobba
- Med ekonomiskt stöd från vänner eller familj
- Genom ekonomiskt stöd från kommunen (t.ex. försörjningsstöd), Migrationsverket, Arbetsförmedlingen eller Försäkringskassan
- Genom egna besparingar
- På annat sätt, nämligen...

6. Om du inte hade kunnat få det högre bidraget (cirka 7 300 kronor i månaden) inom studiemedlet för dina fortsatta studier, vilka konsekvenser hade det fått? Du kan välja flera svarsalternativ!

- Jag hade inte fortsatt att studera
- Jag hade fortsatt studierna med studiemedel med det generella bidraget (cirka 3 300 kronor i månaden och därutöver eventuellt studielån)
- Jag hade varit tvungen att ta studielån eller att låna mer för att kunna fortsätta studera
- Jag hade fortsatt studierna utan studiemedel
- Jag hade varit tvungen att arbeta mer för att kunna fortsätta studera
- Jag hade skjutit upp mina studier
- Jag hade finansierat studierna på annat sätt
- Jag har inte studiemedel med det högre bidraget

7. I vilken utsträckning täcks dina levnadsomkostnader av studiemedel?

- 100 procent
- 75 – 99 procent
- 50 – 74 procent
- 25 – 49 procent
- 0 – 24 procent

8. Utöver studiemedel, vilka andra inkomster har du? Du kan välja flera alternativ

- Lön från arbete/jobb
- Ekonomiskt stöd från vänner eller familj
- Ekonomiskt stöd från kommunen (t.ex. försörjningsstöd), Migrationsverket, Arbetsförmedlingen eller Försäkringskassan
- Inkomst från kapital
- Annat

9. Pengarna från CSN är viktiga för min försörjning

- Stämmer helt
- Stämmer delvis
- Stämmer inte

10. Hur går dina studier?

- De går mycket bra → gå vidare till fråga 12
- De går ganska bra → gå vidare till fråga 12
- De går ganska dåligt
- De går mycket dåligt

11. Varför går studierna inte bra? Du kan välja flera svarsalternativ.

- Jag har svårt att koncentrera mig
- Jag har svårt med svenska språket
- Mitt funktionshinder hindrar mig
- Jag får inte det stöd jag behöver i skolan
- Mitt arbete tar för mycket tid
- Någon annan anledning

➔ /tack för att du deltog etc.

12. Varför lyckas du med dina studier? Du kan välja flera svarsalternativ.

- För att jag har förmåga att studera
- För att jag tycker det är roligt att studera
- För att möjligheten att få uppehållstillstånd motiverar mig
- För att studiemedlets krav på studieresultat motiverar mig
- För att jag har andra mål som gör att jag måste lyckas
- För att jag får det stöd jag behöver från vänner och familj
- För att jag får det stöd jag behöver från skolan
- För att min ekonomiska situation ger mig möjlighet att prioritera studierna
- Av någon annan anledning

➔ /tack för att du deltog etc.

Vi gör studier möjligt.